ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ

ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕੀ ਹੈ, ਤੋਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸਮਤੁਮਾਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਤੋਂ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਸਾਹਿਤਮਾ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਕੀ ਮੁੱਖ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸੰਬੰਧੀ ਦੋ ਮੁਖ ਵਿਚਾਰ ਹਨ। ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਸਮਨੰਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਉਪਜੋਗਿਤਾ ਨਾਲ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਮੇਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੁਮੇਲ ਸਮਤੁਮਾਰ ਸਾਹਿਤ ਸਮਨੰਦ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ 'ਕਾਤਾਸੰਮਿਤ' ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸਮਨੰਦ, ਉਪਜੋਗਿਤਾ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਸੰਸ ਸੰਕਲਪ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਮਨੰਦ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਮਨੰਦ ਸਮਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੋਂਦ ਹਨ। ਜਿਵੇ ਕਾਵਿ ਕਿਰਤ ਸਾਨੂੰ ਸਮਨੰਦਿਤ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਗੰਭੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਕਿਰਤ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜੀ ਕਾਵਿ ਦੀ ਉਪਜੋਗਿਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸੁਹਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਦਾ ਸਾਹਿਤ ਸਮਝਦਾ ਵਿਚ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬੇਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਤ ਸਮਤੁਮਾਰ ਸਾਹਿਤਕ ਤੱਥ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਲੈਟੋ ਨੇ ਕਾਵਿ ਉਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੋਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿ

"ਸਾਹਿਤ ਨਕਲ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ
ਜਾਂ ਸੱਚ ਤੋਂ ਦੋ ਵਿੱਥਾ ਦੂਰ
ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਤਿਆਗਣ
ਯੋਗ ਹੈ।"

ਸਾਹਿਤ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਭਾਵਕ ਨਕਲ ਹੈ। ਪਰ ਰਸਮਈ ਨਕਲ ਦਾ ਰਸਤਰ ਸਾਹਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਚ ਝੂਠ ਦਾ ਰਸਤਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਇਕ ਸ਼ੀਵਨ ਵਿਸਮਟੀ ਪੈਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹੋ ਹੀ ਇਸਦਾ ਸੱਚ ਸੰਤਰਮਾ ਜਾਂਚ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਰਸਾਪਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੱਚ ਦਾ ਹੀ ਰਸ ਹੈ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਕ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ! ਸੋ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਸੱਚ ਪੈਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਤਾਂ ਇਕ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੀਆ ਪੈਸਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਰਸਨੇਰਾ ਵਿਧੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਵਿ ਵਿਚ ~~ਵਿਚ~~ ਦਾ ਸੱਚ ਵੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹਰਸਾਉਦਾ ਹੈ। ਸੋਕਰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਭਾਵੁਕ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੀ ਗਲ ਛੇਕਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਉਚਿਤ ਹੈ! ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਜਾਂ ਸੰਤ ਰਸਸੰਤ ਦੀ ਗਲ ਪਲੈਟੋ ਰਸਤੇ ਰਸਰਸਤ ਦੇ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਭਾਵੁਕ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਬਾਰੇ ਖਿੰਡਨ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਯੋਗਾਂ ਦਾਰਸਨਿਕ ਨੇ ਰਖਿਆ ਸੀ।
ਪਲੈਟੋ ਦਾ ਸੱਤ ਸੀ ਕਿ,

"ਸਾਹਿਤ ਸਾਡੇ ਹੀਣ ਭਾਵਾਂ
ਨੂੰ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

ਰਸਰਸਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ,

"ਸਾਹਿਤ ਸਾਡੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤੇਜਿਤ
ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੇਚਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

ਸੋ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਭਾਵ ਉਤੇਜਿਤ / ਵਿਰੇਚਨ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੀ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਮੀ ਉੱਪਰ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਉਤੇਜਿਤ ਜਾਂ ਵਿਰੇਚਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਕੋ ਕਿਰਤ ਇਕ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਉਤੇਜਿਤ ਤੇ ਕੁਝ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਵਿਰੇਚਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਸਮੁੱਚੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਪਯੋਗਿਤਾ ਨਾਲ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਾਮਤਰੀ, ਧਰਮ ਸਾਮਤਰੀ ਤੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਨਾ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਵੀ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕ ਉਪਯੋਗੀ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਵੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਉਸਦੀ ਮੂਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁੱਖ ਥਿਰਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਨੇਕਮੁਖੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਦਰਸ਼ ਧਨਤਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣ-ਹੁਣ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਅਮਰਤਾ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਪਣੇ ਅਪਣਾਏ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੀ ਸੁੱਖ ਥਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਨੁੱਖ ਘੜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਅਸਲ ਕਹਿਣ ਕਰਵਾਉਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ। ਸਾਹਿਤ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਭਾਵ ਜਗਾ ਕੇ

ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਜਾਂ ਜੋ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭਿਤੀ ਦਾ ਸਯੁਕਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਜਾਂ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰੇ। ਭਾਵ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ (ਕਿਸੇ ਸਭਿਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਵ ਦਾ ਉਦੈ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਯੁਕਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ।)

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਦੋ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਟੀਪਰਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਭਵਿੱਖਮਈ ਅਤੇ ਸਾਰਥਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਰਜਨ ਉਤਪਾਦਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਜਨ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇਕਾ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵਾਲੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਹੀ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ: ਮੌਲਿਕ ਪਾਠ, ਸੰਯੁਕਤ ਪਾਠ, ਸੰਪਿਆਤਮਕ ਪਾਠ। ਮੌਲਿਕ ਪਾਠ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸੰਤਿਰਗਤ ਮਾਨਵ ਮੌਲਿਕ ਨੂੰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਪਾਠ ਧਰਮ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਪਿਆਤਮਕ ਪਾਠ ਸੰਤੁਲਤ ਅਤੀਤ ਵਿਦਮਾਨ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ

ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਰਲਤਾ ਦਾ ਸਮਾਰ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਮਾਰੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਇਹ ਸਾਹਿਤ ਲਾਭੋ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਦਖਰਾ ਮਨੋਰਥ ਵੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਮਨੰਦ ਮਾਨਵ ਹਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਲੋਭਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਮੇਂ ਉਨਾਂ ਹੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਸਤਵਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹਢਾਉਂਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵੀ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਹੀ ਇਹ ਹੋਂਦ ਜਾਗੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਮਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚਲਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਪਾਠਕ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇ। ਮੈਂ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਮਸਤ ਮਨੋਰਥ ਗਿਆਨ ਸਮਾਨੰਦ ਹੈ।

ਡਾ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਮਨਮਾਰ

"ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਕਿਸੇ
ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ
ਮੰਨ ਵਿਚ ~~ਕਿਸੇ~~ ਭਾਵ ਦਾ
ਉਂਵੇ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ
ਕਰਨਾ ਹੈ ਸਤੇ ਇਹ ਸਬੂਤ
ਵਿੰਚ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਨਾਲ
ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਲਈ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਚੇਤਨਤਾ ਦਰਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ~~ਹੈ।~~ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਮਨੰਦਪੁਰਖ ਵੀ ਤੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਤੇ ਗਿਆਨ ਪੁਰਖ ਵੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਾਵਿ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਸ਼ਰਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਹਜ ਵਿੰਚ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ

ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਗਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਜਬਾਰਥ ਦਾ ਵਿੰਚ ਪੈਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਹਿਤ ਸਮਾਧੇ ਕਰੱਣ ਦੀ ਪੁਰਤੀ ਸਮਾਧੇ ਪ੍ਰਕਾਰਸ਼ ਗਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।